

Kjell Espmark

Intellektuell lättvikt

Kjell Espmark gör narr av nyliberalismen, NPM, rättsväsendet, feminism, politiska partierna, miljövården och *you name it* i sin N:te bok. Men hur träffar kritiken egentligen?

Jag vill anteckna några intryck av en roman av Kjell Espmark, *Resan till Thule*, Norstedts, 2017. En brasklapp är att detta är enda Espmark-boken jag läst.

Kjell Espmark är visserligen en mycket betrodd intellektuell, men hans kritik är lättviktig. Åtminstone att döma av denna tunna roman. Espmark har ett långt cv, med professor, plats i akademien och massor av böcker sen decennier och är vid 90 år ännu aktiv.

I en finstilt slutnot på sista sidan, 126, skriver Espmark: "*Berättelsen skildrar livet i Thule på 1700-talet. Den som blir förargad och menar att den handlar om något helt annat får vara så god att visa vad det är som kommit honom/henne att tro det. En så snarstucken misstanke rymmer ett intressant mått av självkritik.*"

Frånsett att detta låter anmärkningsvärt opolerat av en mångårig akademiledamot, är det en örfil på läsaren. Det är ju uppenbart att Espmark valt en bekväm dräkt att omsluta kritiken av samtidsfenomenen. Förlagan är en bok från 1600-talet kring en arrogant översittare från fransk överklass. Men nu förekommer fenomen som bara finns i samtiden – och specifikt i Sverige. Det talas om tåg och rymdfarkoster och dagliga tidningar som knappast fanns på 1700-talet. De började spridas på 1800-talet. Svenskt statskick utvecklades efter 1809.

Några citat ur högen

Feminism: "...kvinnorna är så kyliga att... (här följer obsceniteter)", "*jättekvinnorna*", kvinnorna (i Sverige förstår vi) fnyser åt känslösheter, de behöver ingen man att försörja barn, manliga huvudpersonen sysslar med "*frivola äventyr*" utan någonsin behöva "*löjeväckande ord*" som förälskad. Men är ständigt i underläge i förhållande till kvinnan. Hon är självständig, är kompetent och har bestämda åsikter, d.v.s. allt detta framställs som misstänksamt.

Jämställdhet: "*går inte ihop med vetenskapligt tänkande*". Måste därför "*plocka bort en god del av kunskapsinnehållet*".

Nyliberalismen: "*sålt ut*" för att öka effektiviteten och den "*osynliga handen*" styr. (Förr ägde vi allt gemensamt"!)

New Public Management: fiskarna blev, beskäftigt, misstänksamt, mätta map. stövlarnas storlek och vikt som "*mått på arbetsvilja, effektivitet och resultat*". Relevans? Nej men om man dividerade båtens längd med besättningens ålder och gångade med stövelnummer skulle man få ett bra mått på arbetet, enligt boken. Eftersom det inte gick att mäta något relevant så mätte man det som var mätbart. Detta betydde att ämbetsverket fått grepp om samhället, skriver Espmark.

Fångvård och rehab: "vård", "återanpassning" står citerade, med andemening att det är fel att tro att man kan omvända "tjuv":en.

Postkolonialism/exportland: främsta exportartikeln uppges vara "samvete"; ...*"tog på sig allvärldens synder – förbrytelser..."*. Tog på sig sådant som andra gjort, indirekt ansvarig. Samvetesexporten ska göra världen bättre.

Samhällsstrukturen: tagit hand om "allt övergripande ansvar", vård om barn mödrar och åldringar. Tack vara de har "individen" blivit "av med alla plikter", "fri att förverkliga sitt..."

Olof Palme: var ett "helgon", hade "drömt" fram sitt sätt att tänka.

Miljö och exploatering: för att lämna stenbumlingar orörda drogs vägen runt, som ett sätt att bevara naturen enligt författaren. I ett stycke tömmer man orenat avfall rakt ner i sjön. Det ifrågasätts varför man är rädd för kärnkraft ("norrskan" gav kraften, inte "vulkanen" – den ska vara oexploaterad, för farlig).

Det finns fler stycken med kritik, inlindat, om till exempel: rättsväsendet och forskningen.

Förvåning

Sammantaget får Espmarks samhällskritik en lättviktig prägel. Det är säkert så här man resonerar i vissa kretsar och där går resonemanget nog hem som bekräftelse på det man redan tror. Recensionerna var överlag översvallande i de stora tidningarna. Där är det inte så noga med relevansen, huvudsaken är dels synpunkterna, dels en förment konstfärdig text. Genomgående är Espmarks kritik konservativ och ytlig, kanske stämmer det på en blandning av anarkist och gråsosse (DN 2020-02-07). Men vad ska vi andra tro, vi som tar samhället och politiken på allvar? Vi försöker ju ta kritiken på allvar, trots att vi riskerar att döma oss själva, om man ska ta slutnoten på allvar.

Intelligentsian ska väl vara smart, genomtänkt och originell. Men inte mycket av detta passar på Espmark och det han har att framföra i denna roman. Det är snarast plump. För det kan väl inte vara tillräckligt bara att en erfaren författare kan komponera ihop en text?

Inte minst om NPM blir det inte en kritik av den nyliberala samhällsmodellen som det är en del av. Det vore annars självklart att kritiken riktade in sig på det vilket sker överallt annars. Han noterar visserligen att nyliberalismen dominerar allt, men ändå blir det en kritik av hur man använder NPM, snarare av systemet i sig. Det är naturligtvis en riktig observation att man mäter fel saker, bara för att det mätbart. Men kritiken missar huvudsaken med de oerhört överdrivet infama exemplen. I verkligheten fungerar ju NPM mycket mer intrikat och dessutom är det inte (meningen att det ska vara) myndigheten som "tjänar" på det, utan kapitalet. Läsaren måste tro att Espmark menar att om man gjort på ett annat sätt som vore klokare skulle det gå bra. Konservatism plus nyliberalism, med en gnutta anarkism, är sant alltså än en gång.